

PERVERSIE

The Isle.

Inleiding bij film door Froukje Slijper:

16 april 2008 in Utrecht en 23 april in Amsterdam

Met de film *The Isle* brak de Koreaanse regisseur Kim Ki-duk in 2000 internationaal door op het filmfestival van Venetië. *The Isle* is geen gemakkelijke film: we zien wreedheid en gruwelijke scènes. Maar *The Isle* is ook een poëtische film, een pervers liefdesdrama dat zich afspeelt in een sprookjesachtig landschap. Mistflarden boven een zacht blauw uitgestrekt meer laten kleine drijvende pastelkleurige hutjes zien. Een zachtgroen bootje wordt bestuurd door de hoofdpersoon van dit drama; een mooie mysterieuze vrouw die geen woord spreekt. Kleuren en beelden doen denken aan een impressionistisch schilderij: een idylle, maar schijn bedriegt.

Kim begon zijn artistieke carrière in Frankrijk waar hij als kunstschilder een aantal jaren leefde. In zijn films zie je zijn schildersoog terug in zijn kleuren en beelden. Maar we zien ook een andere kant van Kim, zijn preoccupatie met wreedheid, passie en liefde.

Wreedheid zien we in de dieren mishandeling: een vis wordt levend tot sushimi verwerkt en gehavend, maar nog levend weer terug in het water gegooid; een schokkende scène. Een parallelle wreedheid zien we bij een van de hoofdfiguren die vishaakjes inslikt in een poging tot zelfdoding, om vervolgens gered te worden en als een vis weer boven water getrokken worden.

In een interview heeft Kim gezegd dat er in de relatie tussen man en vrouw in Azië nog veel uit te vechten is. Vrouwen, zegt Kim staan voor mij op een hoger plan, zij hebben iets te bieden dat mannen altijd nodig zullen hebben en waarvoor ze zelfs willen betalen. Kim zegt dat de relatie tussen man en vrouw het karakter heeft van prostitutie, zelfs als er geen geld bij komt kijken. Het opmerkelijke van deze uitspraak is dat wederzijdsheid in de relatie, gebaseerd op intimiteit en gelijkwaardigheid, er in ontbreekt.

De hoofdfiguur Hee-Jin zwijgt, zij straalt onschuld, sensualiteit en kracht uit. Zij lijkt wel de kleine zeemeermin die stom werd omdat haar tong werd afgesneden als tol om de geliefde van haar prins te kunnen zijn. Hee-Jin is niet alleen onschuldig en mooi, ze heeft ook een donkere kant: ze bespiedt haar klanten, haalt onverwachts uit met haar mes. Is zij dan een Najade een waternimf, zoals die in de Griekse mythologie wordt beschreven? Najaden waren vriendelijke wezens die de zeelieden door hevige stormen hielpen, maar ze werden ook beschreven als gevaarlijke vrouwen die mannen verdrinken door ze onder water mee te nemen wanneer ze gefascineerd waren door hun schoonheid.

De seksualiteit van Hee-jin is complex. Zij laat zich vernederen door haar klanten, biedt zich aan als hoer, maar heeft ook controle op hen met haar niet spreken, haar voyeuristische en sadistische activiteiten. Het verhaal krijgt een

nieuwe wending als Hyun-Shik zijn intrede doet. Hee-jin raakt gefascineerd door deze sombere man die een moord op zijn geweten heeft en zijn leven wil beëindigen. Er ontwikkelt zich een vreemde relatie tussen hen, die zowel kenmerken van tederheid, verlangen naar verbondenheid, als ook masochisme en sadisme kent.

Ik ga u nu iets vertellen over het sadomasochisme. In normale geslachtsgemeenschap (de Masio) zijn de partners erop gericht dat zij er beiden plezier aan beleven. Als dat lukt kan het resultaat een gevoel van verlies van grenzen, van lichamelijke eenwording oproepen dat samenvalt met de coïtus. De relatie is er een van gelijkwaardigheid en plezier dat gedeeld wordt en waarbij de een het plezier van de ander vergroot en omgekeerd. In het sadomasochisme is er maar één die alle lust moet ervaren. Hoe meer de andere partner geen lust ervaart of juist onlust, des te groter de bevrediging. De asymmetrie van de relatie benadrukt de waarde van de hiërarchische macht.

Masochisme is lust in lijden, slachtofferschap en bestaat zowel in morele als in seksuele zin en kan zowel in fantasie als in daden worden uitgeleefd. Het gaat bij masochisme om overmatige zelfkritiek en de neiging om in de hoek te gaan zitten waar de klappen vallen om zich vervolgens slachtoffer van het lot te voelen en zich te laten vernederen. Bij sadisme wordt er lust ervaren aan het pijnigen en kwelen van de ander, een lust die in seksuele zin wordt uitgeleefd.

De perversie werd door Freud verbonden met castratieangst. Arlene Richards stelt dat castratie niet het weghalen van de penis is, maar het verwijderen van de ballen bij de man of de eierstokken bij de vrouw. Een opvatting dat alleen mannen pervers kunnen zijn, omdat aan perversies altijd castratieangst ten grondslag ligt en castratieangst alleen bij mannen voorkomt, wordt daarmee onhoudbaar. Castratieangst gaat bij mannen én vrouwen in feite over de angst voor verlies aan potentie of reproductief vermogen, de angst voor pijn en de angst voor verlies van het vermogen om lust te kunnen beleven.

Oorspronkelijk dacht men dat perversies bij vrouwen niet of nauwelijks voorkomen omdat vrouwen zelden met de wet in aanraking komen op grond van exhibitionisme, voyeurisme, pedofilie of sadisme. Volgens Louise Kaplan die in 1991 een uitgebreide studie publiceerde over de vrouwelijke perversies is er geen verschil tussen mannen en vrouwen wat betreft de perverse strategie, maar wel wat betreft de inhoud ervan.

Een perversie is een psychologische strategie, die uitgevoerd 'moet' worden. Met nadruk op het woordje 'moet', omdat er een grote gedrevenheid aan ten grondslag ligt waaraan bijna niet te ontkomen is. Het perverse scenario werkt hetzelfde voor mannen als voor vrouwen maar de inhoud is verschillend en wordt volgens haar bepaald door seksestereotype rolopvattingen die in de uitvoering tot expressie worden gebracht. Kaplan ziet dus in de inhoud van het scenario de opvattingen van de maatschappij ten aanzien van wat mannelijkheid en vrouwelijkheid is op een gemaskeerde wijze terug.

Een andere opvatting over het vrouwelijke sadomasochisme vinden we bij Iki Freud, zij legt de nadruk op de moeder-dochter relatie. Zij zegt over de masochistische erotische fantasieën van vrouwen dat die hun oorsprong vinden in ingeslikte agressie jegens hun moeder. Deze vrouwen hebben een relatie met hun moeder die als benauwend maar ook als noodzakelijk wordt ervaren. Om liefde van de moeder te krijgen moet de dochter zich zonder protest van alles laten welgevalen. Die onderwerping aan de wensen van de moeder draagt de vrouw later over op de relatie met een man. En mogelijk ook op die met haar kind en zo is de cirkel weer rond.

Als moeder, zit deze vrouw gevangen in een wereld waarin zij zich machteloos voelt, met uitzondering van de macht die zij heeft over haar baby. Zij heeft geen ander object voor haar lust en agressie dan haar kind.

Er zijn dus psychoanalytici die het ontstaan van de vrouwelijke perversie leggen bij de moeder-dochter relatie zoals Iki Freud en Arlene Richards, maar er zijn nog vele andere verklarende theorieën waarmee ik u niet lastig zal vallen. Maar twee theorieën zal ik wel noemen omdat ik die wil verbinden met de film.

De eerste theorie (Stoller) is die van het trauma uit de kindertijd die in symbolische vorm in de perversie tot uiting komt. De persoon zelf is zich daar niet van bewust, weet alleen dat de handelingen uitgevoerd moeten worden om niet in paniek te raken, gewelddadig of gek te worden. De vrees om te lijden wordt aanvaard, soms zelfs bewust gezocht, omdat hiermee de aandacht gericht wordt op deze onprettige en pijnlijke gevoelens en daarmee verschrikkingen en krenkingen die een hoofdrol speelden toen de persoon een kind was op veilige afstand gehouden kunnen worden.

De tweede is die (Kernberg e.a.) waarbij de perversie in het algemeen, en de sadomasochistische vorm in het bijzonder, gezien wordt als een stoornis in de ontwikkeling, niet alleen van de seksualiteit maar van de hele persoonlijkheidsorganisatie en mentale structuur. Het zijn geïsoleerde, verwaarloosde of overgestimuleerde kinderen zeggen deze auteurs, die hun toevlucht hebben gezocht in een geseksualiseerde fantasiewereld, aangetrokken door het zelfbevredigende mentale sensuele plezier dat constant wordt geproduceerd door hun eigen fantasie.

En nu kom ik weer terug op de film. Denkend vanuit de twee theorieën die ik genoemd heb, zou informatie over de jeugd van Hee-jin ons behulpzaam kunnen zijn. Maar we komen niets te weten. We weten niet of zij slachtoffer werd van seksueel sadisme van haar moeder, waardoor zij seksueel overgestimuleerd werd, noch of zij slachtoffer werd van seksueel misbruik of dat zij een geheel ander trauma meemaakte in haar kindertijd.

We kunnen wel kijken naar de relatievorming van Hee-jin en wat dat zegt over een mogelijke perversie bij haar. Hee-jin is met haar klanten afstandelijk en haar zwijgen benadrukt dit nog eens. Zij voorziet haar klanten van voedsel en seks, is zorgend bezig, maar doet dat op een emotioneel niet betrokken wijze. Haar

klanten vernederen haar, maar zij krijgen met hun sadisme geen greep op haar gevoel. En zij van haar kant geeft niet aan dat zij genot ervaart. Eerder roept de vernedering woede bij haar op, die zij uit in stille wraak.

Zwijgen, of ook wel selectief mutisme is een zeldzame aandoening en komt meestal voor bij jonge kinderen als gevolg van een angststoornis. Deze kinderen zijn sociaal erg verlegen en spreken vaak niet met volwassenen, maar wel met hun ouders of leeftijdgenoten. Zwijgen tav iedereen is meestal het gevolg van een ernstig trauma. De maker van de film heeft eens gezegd dat je naar films moet *kijken* en niet luisteren. Voor hem is dus het kijken de expressievorm van de emotie. In de film zien we dat Hee-jin veel observeert, zij is een kijker, hetgeen we als voyeuristische neiging kunnen opvatten. Haar zwijgen zou je dus als een perversie kunnen zien.

Zoals ik al zei, verandert het verhaal over Hee-jin als Hyun-Shik zijn intrede doet. Zij lijkt in hem een zielsverwant gevonden te hebben. Zij is geroerd als hij een schommelstoeltje van draad voor haar maakt.

Hoe kunnen we de relatie tussen deze twee personen begrijpen? Simpel gezegd zien we een complexe haat-liefdeverhouding tussen twee depressieve mensen. Maar Hee-jin is niet alleen depressief. Er is mogelijk ook sprake van een persoonlijkheidsstoornis bij haar. Als Hee-jin gevoelens opvat voor Hyun-shik, kan zij haar gewoontelijke afstandelijkheid die als bescherming dient voor haar gevoelens niet meer vasthouden. Zij raakt overspoeld door haar gevoelens. Met haar zelfmutilatie tracht zij haar ineenstorting nog te redden, maar te vergeefs.

Onduidelijk voor mij blijft hoe je de gevoelens van Hee-jin voor Hyun-shik moet benoemen. Is het liefde als zij geraakt wordt door het schommelstoeltje? Of is het passie door het steeds weer naar elkaar toe getrokken worden, maar het niet bij elkaar kunnen zijn? Of staat de perversie centraal, het sadistisch en zelfbeschadigend met elkaar omgaan?

Bij liefde zegt Michel Thys vind je jezelf terug in de ander, zonder dat je die ander bent. De perversie streeft naar absolute controle over de ander, waarbij de ander niet meer als een ander wordt erkend, maar louter wordt gezien als bron en instrument van eigen lust. Het kenmerk van passie is het verlangen, de onbereikbaarheid. Het genieten van het verlangen naar nabijheid is daar belangrijker dan de nabijheid als zodanig.

Ik laat het aan u over om te beoordelen hoe u de relatie tussen de twee hoofdpersonages bekijkt.

Literatuur

Franco de Masi *The Sadomasochistic Perversion* Karnac 1999

Arlene Kramer Richards: A fresh look at perversion. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, vol. 51, pp. 1200-1218, 2003.

Louise Kaplan. *Vrouwelijke perversies: de verleidingen van Emma Bovary* 1991, Anthos

H.C. Halbertstadt-Freud. *Electra versus oedipus: psychoanalytische visies op de moeder-dochter relatie*. Van Genneep, Amsterdam, 1997

Michel Thys en Mark Kinet (red) Liefdesverklaringen: over perversie, liefde en passie. Acco, Leuven 2002.

Over de regisseur Kim Ki duk

Kim is in 1960 in Zuid Korea geboren. Hij ging naar een landbouwschool die hij op 17 jarige leeftijd verliet om in een fabriek te werken. Van zijn 20-25ste diende hij bij de Marine. Hierna werkte hij 2 jaar bij een kerk en wilde priester worden. In 1990 vertrok hij naar Parijs waar hij 2 jaar schilderijen op straat verkocht en zijn eerste film zag. Hij was vooral geboeid door Silence of the Lambs and Leos Carax's Les Amants du Pont-Neuf.

Terug in Korea ging hij filmscripts schrijven en won hiermee diverse prijzen. In 1996 maakte Kim zijn debuut met Crocodile. De film vertelt het verhaal van een man die aan de oever van de rivier Han leeft en een vrouw redt die zelfmoord wil plegen. Hij verkracht haar en mishandelt haar hierna waarna er een bizarre relatie tussen hen ontstaat. Hierna volgen nog meer films zoals: The Isle (2000), Bad Guy (2001) Spring, Summer, Fall, Winter... and Spring (2003), Bin-jip (2004), The Bow (2005) en Hwal (2005). In de meeste films van Kim wordt er weinig gesproken.